

สานเสวนาเป็นสันติวิธีได้หรือไม่

ผศ.ดร.ปาริชาติ สุวรรณบุบผา*

สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงที่ปรากฏในหลายส่วนของโลก รวมทั้งเหตุการณ์ความรุนแรง และความสูญเสียที่เกิดขึ้นประจำวันในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ยะลา นราธิวาส และปัตตานีนั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายได้ร่วมกันเสนอทางออกเพื่อลดความรุนแรงดังกล่าว วิธีการที่จะใช้ "สันติวิธี" (non-violence) ในการแก้ปัญหา นับเป็นยอดปรารถนาที่หลาย ๆ ฝ่ายเรียกร้องอยากให้เกิดมีขึ้นในดินแดนไทย การนำกระบวนการสานเสวนา (Dialogue) มาประยุกต์ใช้เพื่อความเข้าใจระหว่างบุคคลที่มีความเชื่อและจุดยืนต่างกัน อาจเป็นวิธีหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาพิจารณา บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา และทำความเข้าใจการสานเสวนา ตลอดจนบทเรียนที่ควรระลึกถึง ก่อนจะทำการสานเสวนา เพื่อนำไปสู่ข้อพิจารณาว่า การสานเสวนา จัดเป็นสันติวิธีที่อาจนำไปสู่การลดความขัดแย้ง และความรุนแรงได้หรือไม่

สานเสวนา (Dialogue) คืออะไร

วลีว่า "สานเสวนา" หรือ "สานดีเสวนา" นี้เป็นคำไพเราะที่หมายถึง

กระบวนการกลุ่มในการจัดการกับความขัดแย้งที่อาศัยบุคคลที่สามช่วยทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการพูดคุยสนทนากันระหว่างกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ ความขัดแย้งที่มีความตึงเครียดทางอารมณ์เป็นส่วนประกอบใหญ่โดยมุ่งเน้นที่จะลดอคติอันเกิดจากผลของความขัดแย้ง และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เข้าร่วมกระบวนการ

(ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล 2547, 23)

สานเสวนาเป็นคำที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า *dialogue* เดวิด โบห์ม* (David Bohm) อธิบายว่าเป็นคำที่มาจากภาษาละติน *dia+logos* *dia* = ผ่าน (through) *logos*=คำพูด / ความหมาย (the word) *logos* ในที่นี้ หมายถึง "ความหมายของคำ" (the meaning of the word) เดวิด โบห์มเปรียบเทียบว่า *dialogue* ให้ความหมายของคำที่ผ่านหรืออยู่ท่ามกลางคนหลาย ๆ คนนี้ เปรียบเหมือนภาพของ "แม่น้ำของความหมายที่ไหลไปล้อมรอบและผ่านสมาชิกและผู้ร่วมอยู่" (ในการสานเสวนา)

* ประธานคณะกรรมการบริหาร หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, กรรมการดำเนินงานศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล, pasu 73170 @ yahoo.com.

* เดวิด โบห์ม (David Bohm) เป็นศาสตราจารย์เกียรติคุณทางด้านฟิสิกส์ มหาวิทยาลัยลอนดอน เป็นบุคคลสำคัญในศตวรรษที่ 20 ที่พูดถึงทฤษฎี *dialogue*

นั้น (Bohm 1991, http://www.muc.de/~heuvel/dialogue/dialogue_proposed_html) จากความหมายของ Dialogue ดังกล่าวนี้ ถ้านำมาใช้กับสถานการณ์ความรุนแรงทางภาคใต้ เราจะเห็นภาพของการเปิดพื้นที่ให้บุคคลต่าง ๆ ได้มีความสัมพันธ์ใหม่ในการฟังและพูดและมีวิธีที่จะสำรวจรากเหง้าของเงื่อนไขปัจจัยของวิกฤตการณ์ความรุนแรงที่กำลังเกิดขึ้นนั้น เป็นโอกาสให้บุคคลหลายฝ่ายได้มีโอกาสเปิดใจ พูดคุย แสดงความรู้สึก ตั้งคำถาม ตั้งความปรารถนา สังเกต และเรียนรู้ปรากฏการณ์เพื่อค้นหา "ความหมาย" ร่วมกัน ความหมายนั้น อาจนำไปสู่ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหา และความสงบสมดุลาจากกลับคืนมาได้

หัวใจสำคัญของกระบวนการสานเสวนาตามทฤษฎีของเดวิด โบห์ม คือ การเปิดโอกาสให้มีการฟังอย่างลึกซึ้ง (deep listening) เป็นการฟังเพื่อเข้าใจความหมาย การสานเสวนาตามทฤษฎีของโบห์มนี้เป็นความกระหายอยากรู้เรื่องอย่างใจจดใจจ่อ (suspension) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ "ความตั้งใจฟัง" (attention and listening) ในการสำรวจหาความหมายของผู้พูด เป็นความคิดที่ว่า ถ้าผู้พูด มีความตั้งใจที่กล่าวถึงสิ่งใด สิ่งหนึ่งด้วยอารมณ์ความรู้สึก พร้อม ๆ กับเสนอความคิดอันใดอันหนึ่ง และผู้พูดยังคงรักษาความตั้งใจ ในการกล่าวถึงสิ่งนั้นต่อไป กระบวนการของความคิดจะดำเนินไปได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นั่นคือ ทั้งผู้พูดจะสามารถเข้าใจความหมายของสิ่งที่ตนพูด และผู้ฟังอาจเข้าใจสิ่งที่ตนได้ยิน อย่างลึกซึ้งมากขึ้น

ดังนั้น กระบวนการสานเสวนาของเดวิด โบห์ม จึงเป็นทั้งการฟังตนเอง การฟังผู้อื่น ภายในกลุ่ม การฟังความเงียบ การฟังผลกระทบที่เกิดจากการฟังตนเองและผู้อื่นในกลุ่ม (Beverluis 2000, 127) การสานเสวนาของเดวิด โบห์ม เป็นการฟังที่ตัดการตัดสินหรือหาเหตุผลไว้ก่อน เพื่อว่าการสานเสวนานั้น อาจจะทำให้ความหมายใหม่ ความเข้าใจใหม่ ๆ อันอาจนำไปสู่การแก้ปัญหาได้

หัวใจสำคัญของการสานเสวนาแบบโบห์มอีกประการหนึ่งคือ นอกจากการฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อหาความหมายนี้แล้ว การมีส่วนร่วมและการปะติดปะต่อความเข้าใจ (coherence) ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ กล่าวคือ ขณะฟัง หรือ หลังจากการฟังอย่างลึกซึ้งแล้ว ผู้พูดและผู้ฟังอาจจะเกิดความรู้สึกที่ร่วมกันตามธรรมชาติ เป็นการตระหนักและยอมรับความหมายของสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อสารอย่างเป็นธรรมชาติ อย่างเป็นอิสระ จากภายใน โดยไม่มีสิ่งใดมาบังคับ (Heuvel, 1996 http://www.muc.de/~heuvel/papers/dialogue_and_coherence.html) ดังนั้น "การสานเสวนาด้วยการฟัง" นี้ ทุกคนในกลุ่มจึงมีความเท่าเทียมกัน จะไม่นำตำแหน่งภายนอกเข้ามาสู่วงสนทนา ทุกคนในกลุ่มมีโอกาสพูดสิ่งที่อยากพูด โดยมีผู้อื่นร่วมฟังอย่างถึงอกตั้งใจอย่างลึกซึ้ง โดยไม่รีบตัดสินถูกผิด โดยปล่อยให้คลื่นความคิดที่เกิดจากการฟัง ทำงานต่อไปในระดับจิตใต้สำนึก และรอฟัง "เสียง" ที่ปรากฏในเวลาต่อมา (นพ.วิธาน ฐานะวุฒม์, มติชน 2548, 9) กติกาของการสานเสวนาเหล่านี้ เดวิด โบห์ม ได้ใช้เป็น "เครื่องมือ" สำหรับหา "ความหมาย" ที่อาจแตกต่างกันของบุคคลแต่ละคน

เมื่อมีการฟังอย่างตั้งใจถ้วนถี่แล้ว ความเข้าใจผิด อาจละลายไป เปลี่ยนแปรเป็นความเห็นใจ เกิด การเปลี่ยนท่าทีเป็นการร่วมมือกันโดยไม่มี การบังคับ สถานการณ์ความร่วมมือช่วยเหลือกันหลังจาก โศกนาฏกรรมคลื่นสึนามิ อาจเปรียบเทียบเป็นตัวอย่างของ การสานเสวนาผ่านการฟังอย่างลึกซึ้ง จน เข้าใจความหมายของการสูญเสีย พลัดพรากโดยมิได้ตั้งใจ และแปรเปลี่ยนเป็นการระดมความเห็น ออกเห็นใจ การช่วยเหลือ การร่วมมือร่วมใจโดยธรรมชาติและปราศจากการบังคับ (coherently, naturally and freely)

นอกจากทฤษฎีการสานเสวนาของเดวิด โบห์มแล้วยังมีทฤษฎีการสานเสวนาของ ดอกเตอร์ เลียนวาร์ด สวิดเลอร์ (Prof.Dr.Leonard Swidler) นักเทววิทยาคริสต์ศาสนาชาวอเมริกัน ผู้เขียนหนังสือ "Dialogue Decalogue : Ground Rules for Interreligious, Interideo logical Dialogue" แต่ก่อนที่จะวิเคราะห์ "ข้อควรคำนึงก่อนการเตรียมตัวเข้าสู่การสานเสวนา" ของสวิดเลอร์ อาจจะเป็นการดีถ้าได้ตระหนักถึงข้อสันนิษฐานที่เป็นเงื่อนไขปัจจัยของการเกิดสถานการณ์ความ ชัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อสันนิษฐานสถานการณ์ความรุนแรง

กล่าวโดยทั่วไป ความไม่สงบสุขใด ๆ น่าจะมีสาเหตุมาจากความไม่สมดุล ความไม่ เป็นปกติ ความไม่เป็นปกตินี้ กรณีภาคใต้ อาจเนื่องมาจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ในเรื่องการ ปกครองรัฐปัตตานี จนกระทั่งไปถึงความพยายามให้มีการแบ่งแยกดินแดนให้เป็นอิสระ หรืออาจเกี่ยวเนื่องมาจากเสียผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งทั้งสองสาเหตุนี้อาจมีพื้นฐานเกี่ยวข้องกับ คำว่า "ความไม่ชอบธรรม และความไม่ยุติธรรม" (Unrighteousness and Injustice) ที่บุคคลที่ เกี่ยวข้องหลายฝ่ายกำลังเผชิญอยู่ นอกจากนี้ ความแตกต่างหลากหลายของเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม และความเชื่อศาสนาก็อาจเป็นสาเหตุให้เรื่องกระทบกระทั่ง และไม่เข้าใจกันเล็ก ๆ น้อย ๆ กลายเป็นกรณีความเจ็บช้ำน้ำใจ ไม่ชอบใจ ไม่ปกติได้ในที่สุด ข้อสันนิษฐานข้อสุดท้ายนี้เอง กระบวนการสานเสวนาจะสามารถเข้าไปมีบทบาทในการป้องกันความเข้าใจผิด อาจเป็น "ภูมิคุ้มกัน" มิให้เกิดความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และอาจช่วยขจัดความหวาดระแวงลงได้

แนวคิดแบบ Exclusivism

การสานเสวนาจะเสนอแนวทาง ตอบคำถามว่าทำอย่างไรจึงจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สันติ ในท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายด้านต่าง ๆ ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เป็นความจริงที่ว่า บุคคลแต่ละกลุ่มย่อมมีแนวโน้มที่จะคิด ทำ และพูดว่า ภาษา วัฒนธรรม และความเชื่อของตนดีที่สุดใน ถูกต้องที่สุดทั้งสิ้น แนวคิดนี้เป็นแนวคิดแบบ exclusivism (Hick 1986,150) โดยเฉพาะเมื่อนำมาใช้ กับความเชื่อศาสนา ศาสนิกชนและคำสอนของศาสนาส่วนใหญ่จะเสนอว่าคำสอนของตนเป็น "คำตอบสุดท้ายที่สมบูรณ์" หรือ เป็น "ทางสายเดียว หรือทางสายเอก" ที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความสุขที่

แท้จริง หมดทุกข์ และมีความรอด ตามแต่ลักษณะธรรมชาติของความเชื่อของศาสนานั้น ๆ ในความเป็นจริงแล้ว คงไม่ผิดที่ศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ จะเชื่อตามการอ้างถึงสัจธรรมที่ได้รับการนำเสนอ (propositional truth claim) ว่าถูก ว่าจริง แต่ถ้าทุกคนคิดแบบนี้แต่เพียงอย่างเดียว อะไรจะเกิดขึ้น?

สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ จะมีความคิดที่ว่า ภาษา วัฒนธรรม และความเชื่อของผู้อื่นไม่ดี และอาจผิด นอกจากนั้นยังไม่มี ความจำเป็นที่ต้องพูดคุย เรียนรู้ สิ่งต่างจากภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อและจุดยืนของตน การคิดในลักษณะ "น้ำชาล้นถ้วย" เช่นนี้เป็นอันตรายอย่างยิ่ง ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน เพราะอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ทำให้โลกทั้งโลกเป็นโลกเดียวกัน เพราะความเจริญก้าวหน้าทางคมนาคมขนส่ง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ทำให้คนที่คิดต่างกัน ภาษา วัฒนธรรม และความเชื่อต่างกัน ต้องมาอยู่ร่วมกัน เผชิญชะตากรรมร่วมกัน และมีปฏิสัมพันธ์กัน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แนวคิดแบบ Pluralism

ดังนั้นกระบวนการณ์สานเสวนา ซึ่งสนับสนุนแนวคิดแบบพหุลักษณะ (pluralism) (Hick 1986, 153) ได้แก่ การยอมรับว่ามีการอยู่ (existence) ของความแตกต่างหลากหลายของความเชื่อของศาสนา และของวัฒนธรรม และยอมรับว่าความเชื่อ จุดยืนทางศาสนาและวิถี วัฒนธรรมของการใช้ชีวิตแบบของผู้คนที่ต่างจากเรานั้นก็มีคุณค่า มีประโยชน์ที่จะนำชีวิตของผู้นั้นให้มีความสุขได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติทางด้านศาสนาแบบพหุลักษณะ เป็นการยอมรับว่า มีหลาย ๆ ศาสนา และแต่ละศาสนาก็เสนอแนวทางคำสอนและการปฏิบัติที่จะทำให้ศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ หมดทุกข์ และไปถึงจุดหมายสูงสุดของศาสนานั้น ๆ ได้ หากโยงลักษณะความแตกต่างทางด้านศาสนา และวัฒนธรรมกับสถานการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า ทั้งคนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมที่อาศัยร่วมกันมาเป็นเวลาช้านาน ไม่มีปัญหาห้วงว่างกัน ทั้งสองกลุ่มสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข อย่างไรก็ตาม การขาดความระมัดระวังและขาดเรียนรู้ร่วมกันด้านความแตกต่างทาง ภาษาและศาสนา ก็อาจนำไปสู่ต้นเหตุของความบาดหมาง ความเข้าใจผิดและความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างไม่รู้ตัว เช่น ความพยายามที่จะส่งเสริมความสามัคคีให้มีการแข่งขันกีฬา ร่วมกัน ทั้งชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ทั้งหญิงและชาย โดยการให้ผู้เข้าร่วมแข่งขันสวมเสื้อกีฬาแขนสั้น และการเล่นกีฬาที่สนิทสนมกัน บางครั้งอาจถูกเนื้อต้องตัวระหว่างชายและหญิง สิ่งเหล่านี้ใน วัฒนธรรมหนึ่ง อาจถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง เช่น วัฒนธรรมอิสลามเรื่อง เหล่านี้ อาจเป็นการไม่สมควร นอกจากนั้น ตัวอย่างของคำบอกเล่าของผู้นำศาสนาอิสลามที่รู้สึก ต่อต้านนโยบายของรัฐ ในการนำรายได้จากการขายหอยนำไปพัฒนาชุมชนมุสลิมว่าเป็นสิ่งไม่ ถูกต้อง (ประเด็นการอนุญาตให้มีการเล่นหอยเป็นสิ่งถูกต้องหรือไม่ อยู่นอกเหนือจุดประสงค์ของ บทความนี้) ตัวอย่างนี้เพียงต้องการชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมและจุดยืนต่างกันอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้

ถ้ามิได้มีการพูดจาอธิบายให้เข้าใจกันในเบื้องต้น ดังนั้น "การเรียนรู้" โดยผ่าน "การสานเสวนา" จะเป็นตัวช่วยให้สามารถลดปัญหาเหล่านี้ลงได้

นอกจากนั้นกระบวนการสานเสวนา อาจมีผลให้ต่างฝ่ายต่างมองเห็นมิติที่ซ่อนเร้นในความเชื่อศาสนา และจุดยืนของตนเองได้ ดังที่ Paul Tillich เรียกวิธีที่นี้ว่าเป็น "รูปแบบพลวัต" (dynamic typology) (Migliore 1991, 162) กล่าวคือ ยิ่งได้เรียนรู้ และมีปฏิสัมพันธ์กับความเชื่อ และจุดยืนของผู้อื่นอาจทำให้เราเข้าใจตัวเราเอง ความเชื่อและจุดยืนของตนเองได้แจ่มชัดขึ้นเพราะอาจมีมิติ และความเข้าใจบางส่วนที่อาจแฝงเร้นโดยที่ตนเองไม่เข้าใจ ไม่ได้สัมผัส หรือให้ความสนใจมาก่อน เมื่อได้เรียนรู้ผ่านการสานเสวนากับผู้อื่นอาจเกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นความเข้าใจใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง กระบวนการสานเสวนาคู่เสวนาทั้งสองฝ่ายอาจเป็น "ตัวช่วยที่สำคัญ" (critical catalyst) ในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับที่ Hans Kung ได้กล่าวถึงทัศนะดังกล่าวที่อาจได้จากการสานเสวนา (Migliore 1991, 163) นั่นคือ ทัศนะนี้เป็นการยอมรับท่าทีแบบพหุนิยมของศาสนา ว่าทุกศาสนามีหนทางนำพาศาสนิกชนไปสู่ทางรอด ทางพ้นทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น แต่ขณะเดียวกันในความเชื่อและระเบียบประเพณีของแต่ละศาสนาก็อาจมีการผสมผสานของการปฏิบัติทั้งที่เป็นจุดอ่อน จุดแข็ง ดังนั้นการได้มีโอกาสมาสานเสวนาซึ่งกันและกัน ได้ฟังกันอย่างลึกซึ้งซึ่งอาจได้แง่มุมนำมาปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกัน รวมทั้งอาจเป็นประโยชน์ต่อการไตร่ตรอง วิพากษ์วิจารณ์ความเชื่อหรือการปฏิบัติที่หละหลวมหย่อนยานในศาสนาของตนก็ได้ ในกรณีเหตุการณ์ภาคใต้ พี่น้องชาวไทยพุทธอาจได้เรียนรู้ท่าทีของการต่อต้านอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ในด้านที่ให้เกิดผลลบ ตลอดจนความพยายามที่จะคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอิสลามอันมั่นคง เพื่อต่อต้านกับความทันสมัย ในด้านการใช้ชีวิต การแต่งกาย เพื่อป้องกันความเสื่อมของจริยธรรมบางประการของเด็กและเยาวชนจากการเรียนรู้ที่เกิดจากการสานเสวนากับพี่น้องชาวมุสลิมก็เป็นได้

จะอย่างไรเมื่อแนวความคิดและความเชื่อต่างกัน

ดังได้กล่าวก่อนหน้านี้ถึงท่าทีแบบพหุลักษณะ ให้อยอมรับความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในปัจจุบัน และยอมรับว่าความเชื่อและวิถีวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของแต่ละวัฒนธรรม มีคุณค่าและมีประโยชน์ที่จะนำชีวิตของคนที่เชื่อเหล่านี้ให้สงบสมดุลงได้ ยังมีข้อคิดเบื้องต้นที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งพบได้ทั่วไปในทุกศาสนา โดยมีต้องกล่าวอ้างว่า มาจากศาสนาใด เป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติต่อผู้อื่นนั่นคือ

เราต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเราอย่างไร

เราก็จะปฏิบัติต่อเขาอย่างนั้น

และ

เราไม่ต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเราอย่างไร
เราก็จะไม่ปฏิบัติต่อเขาอย่างนั้น

การคิดในลักษณะนี้ เป็นแนวทางสร้างสรรค์ที่จะปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างสงบ
สันตินอกจากนั้นการทำใจให้ยอมรับความจริงว่า ถึงแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายในรายละเอียด
ของคำสอน และการปฏิบัติของแต่ละศาสนา แต่คงจะไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่า ศาสนาต่าง ๆ ที่มีคำสอนที่
ลึกซึ้ง และมีเอกลักษณ์เฉพาะตนนั้น ก็มีคำสอน ข้อคิดในระดับศีลธรรมที่สอดคล้องกันหลายประการ
อันเป็นที่มาให้ Hans Kung ได้เสนอ "**จริยธรรมโลก**" (A Global Ethic) เพื่อชี้ให้เห็นความ
สอดคล้องร่วมกันของความเชื่อของศาสนาทั้งหลายที่ต่างเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ไม่
เบียดเบียนกัน และสงบสันติ เนื้อหาคำสอนที่สอดคล้องที่ปรากฏเป็นจริยธรรมโลกได้แก่

1. เคารพคุณค่าของชีวิตทั้งหลาย (have respect for all life)
2. ปฏิสัมพันธ์ (กับผู้อื่น) อย่างซื่อสัตย์และยุติธรรม (deal honestly and fairly)
3. พูดและปฏิบัติตามความเป็นจริง (speak and act truthfully)
4. เคารพและเมตตาภรรณาซึ่งกันและกัน (respect and love one another)

(Kung 2003, 15)

การตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรมโลกที่กล่าวนี้ อาจชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีสติ ที่จะไม่
"ยกตนข่มท่าน" หรือ มี "อคติและอัตตา" ถือว่าศาสนาและความเชื่อของตนนั้นดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด
และเหยียดหยาม ไม่ให้เกียรติความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้อื่นที่ต่างจากตน การใคร่ครวญคิดถึงความ
จริงเช่นนี้เสมอ ๆ อาจลดอัตตา และการกระทบกระทั่งที่อาจเกิดขึ้นได้

การกล่าวถึง "**วิถีคิด**" ดังกล่าวนี้ นับเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการสานเสวนา
ของ **เลียวนาร์ด สวิดเลอร์** (Leonard Swidler) เพราะเป็นการส่งเสริมให้ศาสนิกชนของศาสนา
ต่าง ๆ ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตามทัศนะของสวิดเลอร์ **การสานเสวนา** (Dialogue) เป็นการเน้น
ความสำคัญของการสื่อสารสองทาง ของคนสองคน หรือคนสองกลุ่มที่เชื่อต่างกัน การสานเสวนา

มิใช่การโต้วาทีเพื่อเอาชนะ

มิใช่การแลกเปลี่ยนข้อมูล

มิใช่การสัมภาษณ์

มิใช่การประนีประนอม

แต่การสานเสวนา เป็นการสนทนากันของคนสองคน ในเบื้องต้น เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเชื่อ
ของแต่ละฝ่ายโดยสอดคล้องกับคำสอนศาสนาและความเชื่อของศาสนานั้น ๆ (objective

method) และในขณะเดียวกัน ก็พยายามสื่อสารให้อีกฝ่ายเข้าใจ ความหมายและคุณค่าของสิ่งที่ตน เชื่อว่า ความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของตน (subjective method) และอาจมีความหมายสำหรับ ผู้อื่นที่ร่วมเสวนาด้วย

สวิตเลอร์ (Swidler) ได้เสนอ "ท่าทีที่ควรเป็นจุดเริ่มต้นก่อนการเสวนา" (swidler 1987, 13-16) ดังต่อไปนี้

1. การสานเสวนาต้องเป็นการเปิดใจกว้างเพื่อ
เรียนรู้ (learn) - ความเชื่อและทัศนคติที่ต่างจากตนเอง
เติบโต (grow) - ความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ
เปลี่ยนแปลง (change) - ความเข้าใจผิด อคติที่อาจมี
ความร่วมมือกันปฏิบัติ (act) - กิจกรรมใด ๆ ที่ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน
2. การสานเสวนาเป็นปฏิสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองฝ่าย คู่เสวนาทั้งสองฝ่ายต่างเรียนรู้ แบ่งปัน ยอมรับ ซึ่งกันและกันเป็นความสัมพันธ์ที่จะหลีกเลี่ยง การครอบงำ (imperialism) (Hill and others 1990, 196) หรือ ความคิดที่ว่า "ฉันใหญ่กว่าเธอ" หรือ แม้กระทั่ง ความรู้สึกว่าตนด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง การประยุกต์ทฤษฎีข้อนี้ ไปใช้กับสถานการณ์ ภาคใด ข้าราชการจะไม่สามารถคิดและปฏิบัติต่อชาวบ้านที่ต่างสถานภาพ ต่างศาสนา และต่างวัฒนธรรมด้วยท่าทีอหังการ หรือ ข่มด้วยอำนาจ ทั้งสองฝ่ายต่างมี "ศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์" และเป็นคนไทยเท่าเทียมกัน ถ้ามีการข่มเหง และความไม่ชอบธรรม เกิดขึ้นโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ย่อมนำไปสู่การสะสมความไม่พอใจ ความหวาดระแวงซึ่งกัน และกัน อันเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าสถานะความไม่ปกติประการหนึ่งของภาคใดในเวลานี้คือ ภาวะความหวาดระแวงซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวบ้านนั่นเอง
3. ผู้ร่วมเสวนาทั้งสองฝ่ายต้องมีความซื่อสัตย์และจริงใจทั้งต่อตนเองและต่อผู้ร่วมเสวนา ทั้งสองฝ่ายต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และไม่จำเป็นต้องยอมรับทุกสิ่งทุก อย่างอย่างไม่จริงใจ (lazy tolerance) (Hill and others 1990, 195) นั่นคือ สิ่งที่ตนไม่เห็น ด้วย และไม่ถูกหลักการ ก็ไม่จำเป็นต้องคล้อยตามอย่างง่าย ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงความ ขัดแย้งกับเพื่อน จุดยืนความเชื่อของตนยังมีอยู่ เพียงแต่ใจกว้างพอที่ฟัง อยู่ร่วมกับผู้ที่คิด และเชื่อต่างจากเราได้ การแสดงความจริงใจเคารพผู้อื่น "อย่างที่เขาเป็น" เป็นการสร้าง ความไว้วางใจในเบื้องต้น ที่จะนำไปสู่การสานเสวนาในลำดับต่อไป
4. การทำสานเสวนา ควรเลือกเรื่องที่จะสนทนาในระดับเดียวกันเช่นเรื่องในระดับ หลักการของตน กับเรื่องระดับหลักการของผู้อื่นหรือแบ่งปันประสบการณ์ในระดับปฏิบัติ และรับฟังประสบการณ์ระดับปฏิบัติของคู่เสวนา แต่มิได้หมายความว่า ผู้ที่เป็นนักปฏิบัติ ไม่สามารถสนทนาและวิพากษ์วิจารณ์เสนอแนะแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับผู้อยู่ในระดับ

นโยบาย หรือหลักการได้เพราะทุกสิ่งทุกอย่างต้องพึ่งพาอาศัยเกี่ยวพันซึ่งกันและกันอย่าง เป็นองค์รวมทั้งสิ้น กฎข้อนี้เป็นการเสนอแนะความเหมาะสมในการเริ่มเสวนาในระดับ เดียวกันก่อน เพื่อมิให้เกิดการขัดแย้งโดยไม่จำเป็น เนื่องจาก "ทุกคนละเรื่อง เดียวกัน" นั่นเอง

5. ผู้ร่วมสนทนาต้องบอก**จุดยืนของตนเองให้แน่ชัด** และพร้อมที่จะฟังเพื่อเรียนรู้และ เข้าใจจุดยืนของผู้อื่น ถ้าคู่เสวนาไม่แสดงว่าตนเองเป็นใครเชื่ออย่างไร มีจุดยืนอย่างไร ก็ ยากที่จะติดต่อปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จได้ การประยุกต์กฎข้อนี้ไปใช้ใน สถานการณ์ภาคใต้ก็คือ ตัวอย่างของความรู้สึกที่ต่างกันของประชาชนที่ถูกตรวจค้นบ้าน โดยถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐบอกกล่าวว่าตนเองเป็นใคร สถานภาพ และจุดประสงค์ของการตรวจค้นให้ชัดเจนโปร่งใส ประชาชนก็จะลดความรู้สึกถูกกระทำ เกิดความผ่อนคลาย เข้าใจ และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่มากขึ้น
6. คู่เสวนาจะไม่**ด่วนสรุปความเชื่อ และจุดยืนของผู้อื่นเร็วเกินไป** แต่ควรหลีกเลี่ยง อคติและการตัดสินผู้อื่นก่อนที่จะได้ฟังเขาพูดหรืออธิบาย ตัวอย่างเหตุการณ์ การเข้าค้น บ้านของชาวบ้านเพื่อหาสิ่งผิดปกติ จึงมีควรเริ่มต้นด้วยคำถาม "ปืนซ่อนไว้ที่ไหน" แต่ ควรเริ่มต้นด้วยกฎข้อที่ 5 และใช้ท่าทีที่เป็นมิตร และไม่ตัดสินไว้ก่อนจนกว่าจะแน่ใจตาม หลักฐาน และเงื่อนไขปัจจัยที่ปรากฏ
7. การปฏิสัมพันธ์กันด้วยการสนทนาระหว่างคนสองกลุ่ม ที่เชื่อ และมีจุดยืนต่างกันนี้ ต้องแบ่งปัน เรียนรู้ ด้วย**ความเสมอภาค** จนกระทั่ง ความเข้าใจผิดอาจ**เปลี่ยนแปลง** ไป ได้ ดังนั้นทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวบ้าน ทั้งชาวไทยพุทธ และคนไทยมุสลิม เมื่อนำกฎ ของกระบวนการสนทนาไปใช้ การเรียนรู้ที่เกิดจากการฟัง การเปิดใจกว้างอย่างลึกซึ้ง จะช่วยลดอคติและความเข้าใจผิดลงได้ ข้อสำคัญความสัมพันธ์ของทั้งสองที่จะก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทั้งสองฝ่ายมีโอกาสเท่ากัน และได้ประโยชน์ ด้วยกัน (win-win conversion) (Chia 2001, 181) มิใช่ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งครอบงำหรือข่ม อีกฝ่ายหนึ่ง (win-over conversion) การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นจะเป็นการเรียนรู้ การ เข้าใจ การเสริมสร้างพลังให้กับทั้งสองฝ่ายเท่า ๆ กัน หรือใกล้เคียงกันมากที่สุด นับเป็น สัญญาณของความร่วมมือที่จะเป็นในทางสร้างสรรค์ในโอกาสต่อไป
8. เนื่องจากการสนทนาจำเป็นต้องให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะกับบุคคลที่มีจุดยืนหรือความ เชื่อที่ต่างกัน ในความต่างนั้น ทั้งสองฝ่ายต้องพัฒนา**ความเข้าใจ และการให้ เกียรติ**ซึ่งกันและกัน การเสวนากันในระดับนี้ต้องหลีกเลี่ยง การมีวาระซ่อนเร้น (hidden agenda) (Hill and others 1990, 207-8) ในทุกกรณี เช่น การเข้าไป เสวนาเพื่อล้างความลับ หรือให้เป็นประโยชน์กับฝ่ายของตนมากที่สุด รวมทั้งตัวอย่างของ

การพยายามทำตนให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมของอีกฝ่ายโดยไม่ได้มีความจริงใจ ดูเพียงผิวน ๆ อาจเป็นเจตนาดี แต่มองให้ลึกซึ้งแล้ว เป็นการบั่นทอนความไว้วางใจและทำให้เกิดความระแวงในที่สุด

9. ผู้ที่พร้อมจะเข้าสู่การสานเสวนาต้องกล้าพอที่จะใช้สติพิจารณา*วิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ความเชื่อของตน (self critical) และกลุ่มของตนเองในทางสร้างสรรค์* เพื่อปรับปรุง และลดจุดอ่อนอยู่เสมอ กฎข้อนี้คงไม่ใช่เฉพาะกับการสานเสวนาหรือลดความขัดแย้งเท่านั้น แต่ควรเป็นข้อระลึกรักษาป้องกัน "ความประมาท" ที่จะนำไปสู่ความผิดพลาดของการแก้ไขปัญหา และการดำเนินชีวิตของบุคคลทั้งหลายอีกด้วย

10. การจะเข้าใจผู้อื่นที่เชื่อต่างจากตนอาจทำได้โดยวิธีการทดลอง "ก้าวข้ามวัฒนธรรม" (passing over) (Hill and others 1990, 207-8) โดยพักความเชื่อของตนเองชั่วคราวเพื่อก้าวข้ามไปเรียนรู้ และเข้าใจประสบการณ์ร่วมกับผู้ที่เชื่อต่างจากตน จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในเกิดความเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจผู้อื่นอย่าง "เขาเป็นเขา" เมื่อเข้าใจแล้ว จึง "ก้าวข้ามกลับมา" (passing back) สู่วัฒนธรรมและความเชื่อของตนเอง อย่างไรก็ตามการเข้าใจจุดยืนของผู้อื่นจะไม่เป็นการผสมกลมกลืนความเชื่อหรือจุดยืน แต่เป็นการ "เข้าใจแต่ไม่ปะปน" เพื่อป้องกันมิให้เกิดการผสมจุดยืนของหลายๆ ฝ่ายจนกลายเป็นความเชื่อใหม่ ซึ่งทั้งสองฝ่ายไม่ประสงค์ให้เกิดขึ้น เพราะต่างก็ต้องการรักษาและดำรงคงเอกลักษณ์ความเชื่อ และจุดยืนของตนเองไว้มากที่สุดนั่นเอง ทำที่ที่เป็นจุดเริ่มต้นก่อนการเสวนา อาจสรุปสั้นๆ ได้ดังต่อไปนี้

เปิดใจกว้าง	สร้างสัมพันธ
มันส์ตยซื่อ	ถือเสมอภาค
มากจุดยืน	ไม่ฝืนแรงแอคติ
ลดทิฐิ เปลี่ยนแปลงได้	ละลายวาระซ่อนเร้น
เน้นวิจารณ์สร้างสรรค์	ผลักดันให้เกิดสันติสุข ^๕

สานเสวนาและสันติวิธี

ที่กล่าวทั้งหมดนี้คือ ทำที่ที่ควรตระหนักก่อนจะเข้าไปสู่การสานเสวนากับผู้ที่มีจุดยืนต่างกัน การสานเสวนาดังกล่าวนี้ไม่จำกัด เฉพาะผู้มีความรู้ทางทฤษฎีเท่านั้น ชาวบ้าน ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และบุคคลทั่วไปก็สามารถร่วมได้ เพราะถ้าพิจารณาการสานเสวนาในระดับหลักการหรือ

^๕ บทสรุปนี้ได้จากการทำงานในกลุ่มย่อย ในการอบรมเรื่อง "ความเข้าใจและการเตรียมตัวเข้าสู่การสานเสวนา" แก่ ตำรวจ ทหารและข้าราชการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดโดย ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี ณ โรงแรม ซี เอส บัตตานี เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2548

ทฤษฎี (Dialogue of Study) ทั้งของโบห์มและสวิตเลอร์แล้วจะเห็นว่า บุคคลทั้งสองต่างเน้นความเสมอภาค และการตัดตัวตนของผู้ร่วมสนทนาทั้งสิ้น นอกจากนี้ ในระดับประสบการณ์ ผู้มีประสบการณ์ สามารถเรียนรู้โดยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้ (Dialogue of Experience) (Hill and others 1990, 195) อย่างไรก็ตามรูปแบบของการสนทนาที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เกิดขึ้น อาจเริ่มต้นจากการสนทนาในระดับชีวิตที่ร่วมแก้ปัญหาาร่วมกัน เป็นปัญหาที่ไม่ว่าจะเป็นใคร นับถือ ศาสนาใด สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเป็นอย่างไร ก็ได้รับผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ทั้งสิ้น (Dialogue of Life) เป็นการสนทนาในลักษณะที่เป็นความรับผิดชอบต่อปัญหาของส่วนรวมของโลการ่วมกัน (Global Responsibility Dialogue) (Knitter 1995,96) เช่น ปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงทางภาคใต้ที่กล่าวถึงในบทความนี้ นับเป็นความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนที่จะร่วมใช้การสนทนาให้เป็นเครื่องมือหนึ่งเพื่อเสริมสร้าง "สันติวิธี" สันติวิธีที่ปรากฏในบทความนี้ครอบคลุมถึงวิถีใด ๆ หลีกเลียงความรุนแรง เกิดความสงบทางจิตใจของปัจเจกบุคคล และเกิดความสุขสงบของสังคมที่จะอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน (harmony) เกิดความมั่นคง (security) พร้อมใจกัน (accord) และมีความเข้าใจระหว่างกันในฐานะชนชั้น (understanding) (Duffy: [http:// exchanges.state.gov/ forum/ journal/ pea1 background. Html](http://exchanges.state.gov/forum/journal/pea1background.html))

สันติภาพที่พึงปรารถนาในทุกที่จะเป็น "สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงทั้งทางกายภาพ ทางวาจา ทางโครงสร้าง และทางวัฒนธรรม รวมทั้งสภาวะที่ผู้คนในสังคมปลอดพ้นจากความหวาดกลัว มีความเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความเชื่อมโยงกันทางจิตใจ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ประกอบเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการกับความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ในสังคม" (ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล 2547, 53)

ในท้ายที่สุดนี้ คงจะเป็นที่ยอมรับได้ว่า การสนทนาที่เน้นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างบุคคลที่เชื่อต่างกันและมีจุดยืนต่างกัน ให้มีโอกาสได้พูด ฟัง เรียนรู้ เจริญเติบโต เปลี่ยนแปลงอคติ ความเข้าใจผิดและอาจร่วมมือทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนร่วมกันได้ นับเป็นสันติวิธีทั้งในฐานะเป็น "เครื่องมือ" และในตัวธรรมชาติและกระบวนการของการสนทนาเอง เพราะกระบวนการสนทนาจะ ไม่ครอบคลุมการใช้ความรุนแรงไม่ว่าทางกาย วาจา ใจ ถึงแม้ว่าระหว่างการสนทนาอาจเกิดความตึงเครียดขึ้นได้ แต่การสนทนาเป็นความพยายามที่จะ "เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา" สอดคล้องกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นั่นคือการฟัง พูด และลงมือกระทำเพื่อที่จะสามารถเข้าใจปัญหา และปัจจัยเงื่อนไขของผู้เกี่ยวข้องกับความรุนแรงได้มากขึ้น จะสามารถเข้าถึงความต้องการ ความช่วยเหลือ เข้าถึงวิธีการในการแก้ไขสถานการณ์ที่แท้จริงมากขึ้น และจะสามารถพัฒนาทั้งด้านกายภาพ ความร่วมมือและด้านความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและชาวบ้านได้มากขึ้น โดยตระหนักถึงความจริงที่ว่า การพัฒนาให้เกิดความสงบสมดุที่พึงประสงค์นั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องปฏิบัติต่อกันบนพื้นฐานของความ

ยุติธรรม (Justice) ด้วยการมีส่วนร่วม (participation) ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธ และมุสลิม เพื่อจะได้ชุมชนที่สงบสันติอย่างยั่งยืน (sustainable society) ปัญหาที่ทำทลายอย่างยิ่งในขณะนี้คือ ทำอย่างไรที่จะทำให้ผู้ก่อความไม่สงบ ได้มาร่วมสานเสวนา เพื่อฟัง เรียนรู้ และบอกกล่าวความต้องการที่แท้จริงเพื่อหาทางลดปัญหาความรุนแรงร่วมกัน ปัญหานี้เป็นสิ่งที่ต้องหาทางออกร่วมกันต่อไป.

